

รายงานการวิจัย

การพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน ผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย

A Development of Democracy among Thai Citizen through Mediation Process.

วิเชียร พันธุ์เครือบุตร¹

รุจินันท์ วาธีวัฒน์รัตน์²

บทคัดย่อ

การพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในสังคมไทย และการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และหาแนวทางในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งอันเกิดจากการใช้ประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่การลดปัญหาสังคมในระยะยาว ที่เป็นการพัฒนาคนในท้องถิ่น ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมที่ยึดถือในหลักการของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยทำการศึกษาโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ระดับลึก การเข้าสนามการวิจัยทำโดยการเป็นส่วนหนึ่งของผู้อยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงเดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2553

ผลการศึกษาพบว่า สภาพความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนในวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สังคมไทยมีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องในทุกระดับ แต่เป็นไปอย่างช้าๆ ความเป็นประชาธิปไตยเป็นไปตามการรับรู้ผ่านผู้นำในระดับต่างๆ ความเป็นประชาธิปไตยเป็นเพียงความรู้สึก ยังไม่ใช่สิ่งที่มีการปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกันของคนในสังคม ดังนั้นเมื่อใดที่มีความขัดแย้งทางความคิด จะนำไปสู่ความคิดในการเอา ชนะต่อกันมากกว่าการใช้เหตุผล อย่างประชาธิปไตยเมื่อใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งที่เข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายพบว่า ด้วยกระบวนการไกล่เกลี่ย ที่ใช้หลักการบริหารความขัดแย้ง ที่มีแต่ผู้ชนะ และการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีสิทธิแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นประชาธิปไตย และหาทางออกอย่างประนีประนอม ไม่ได้มุ่งเน้นการตัดสินที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดหรือแพ้ ทำให้ประชาชนที่ผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ย

¹ รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร วิทยาลัยนครราชสีมา

² รองคณบดีคณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา

ทางกฎหมาย มีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของชนเพิ่มขึ้น ทั้งในข้อพิพาทระดับประเทศ ระดับแขวง ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ดังนั้น หากมีการใช้กระบวนการดังกล่าว สร้างความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการไกล่เกลี่ยระดับชุมชน ให้ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย เป็นเครื่องมือในการพัฒนา จะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตย ของประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : ความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน การไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย

ความเป็นมา

การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเป็นกลุ่มของมนุษย์ มีการรวมตัวกันในระดับครอบครัวจนขยายขึ้นเป็นสังคมขนาดใหญ่ ด้วยบริบทของการอยู่ร่วมกันดังกล่าวย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีความขัดแย้งระหว่างบุคคลแต่ละบุคคลเกิดขึ้นเป็นปกติวิสัย ดังนั้น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์เป็นไปอย่างสงบสุข คนทุกคนต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพของแต่ละคน ภายใต้อำนาจการปกครองประชาธิปไตย

การใช้สิทธิและเสรีภาพในสังคมการทำงาน มีโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งได้มาก แม้ว่าความขัดแย้งไม่ใช่เป็นสิ่งไม่ดีเสมอไป แต่หากหลีกเลี่ยงได้ควรหลีกเลี่ยง Filley ได้เสนอกระบวนการของความขัดแย้งว่ามีขั้นตอนที่สำคัญคือ ขั้นตอนสภาพก่อนเกิด

ความขัดแย้ง เป็นลักษณะของสภาพการณ์ที่อาจปราศจากความขัดแย้ง แต่จะนำไปสู่การขัดแย้ง ขั้นตอนความขัดแย้งที่รับรู้ได้ เป็นการรับรู้จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น ขั้นตอนความขัดแย้งที่รู้สึกได้ โดยอาจมีความรู้สึกว่า ถูกคุกคาม ถูกเกลียดชัง กลัว หรือไม่ไว้วางใจ ขั้นตอน พฤติกรรมที่ปรากฏชัด ที่อาจแสดง ความก้าวร้าว การแข่งขัน การโต้เถียงหรือการแก้ปัญหา ขั้นตอน การแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง โดยวิธีการที่ใช้แก้ไขความขัดแย้งมี 4 วิธี ได้แก่ วิธีชนะ-แพ้ วิธีแพ้ทั้งคู่ วิธีการที่ทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ชนะ และวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน หรือแบบชนะทั้งคู่

การแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายยินยอมที่จะหันหน้าเข้าหาหรือกัน แก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด จากวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งทั้งหมด เพื่อหาวิธีที่ดีที่สุดในการช่วยกันบริหารความขัดแย้งใน การร่วมมือกันเป็นการทำความตกลงกันในลักษณะของการบรรลุถึงข้อยุติโดยวิธีการซึ่งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ และยินยอมพร้อมใจ รวมทั้งยอมที่จะปฏิบัติตามผลของข้อยุตินั้น อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้จำเป็นต้องใช้ระยะเวลามากในการจัดการแก้ไขปัญหา แต่ก็ยังเป็นวิธีที่ดีที่สุด สำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อขัดแย้งทุกฝ่ายที่มีสัมพันธภาพในการทำงานอยู่ร่วมกันในระยะยาว ข้อดีเป็นการยุติข้อขัดแย้งที่บรรลุ

ข้อตกลงด้วยดีมีผลยาวนาน แม้ว่าจะเป็นการยากที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความพอใจ และพร้อมใจร่วมมือกันก็ตาม

วิธีการดังกล่าวเป็นหลักการสำคัญของกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททางอาญา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่ ลดความขัดแย้งในชุมชน ลดงบประมาณภาครัฐ และลดภาระในการพิจารณาของศาล นอกจากนี้ ยังเป็นการ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกเสริมสร้างให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ต้องมีการต่อสู้ในเชิงคดี ไม่ต้องมีการแพ้ การชนะ แต่จะตกลงกันโดยสันติวิธี

จากหลักการในการร่วมมือกันในการแก้ปัญหา รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สร้างความเป็นประชาธิปไตย ทางสังคม ด้วยการเริ่มจากการช่วยกันหล่อหลอม สร้างค่านิยม วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยและคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมทั้งในครอบครัว โรงเรียน ที่ทำงาน ชุมชน เพื่อช่วยให้เยาวชนและประชาชนมีทัศนคติค่านิยมแบบเชื่อมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ทำให้เข้าใจว่าการร่วมมือกันพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องที่ให้ประโยชน์กับทุกคนในระยะยาวมากกว่าการมุ่งแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวระยะสั้น เป็นการสร้าง ความเป็นประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการศึกษาว่า ด้วยการใช้หลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทางกฎหมาย ที่ใช้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการที่ดี นอกจากจะเป็นวิธีการหนึ่งในการใช้

หลักการบริหารความขัดแย้ง เพื่อใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งแล้ว และอีกสิ่งหนึ่งที่อาจเกิดขึ้นได้คือความเป็นประชาธิปไตยของคนในสังคมได้

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบริบทความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในสังคมไทย และการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และหาแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากการใช้ประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่การลดปัญหาสังคมในระยะยาว ที่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคม

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรมว่า การดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ยอมรับว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ร่วมในคดีที่มีสิทธิพื้นฐาน บนพื้นฐานในเรื่องสิทธิมนุษยชน วิธีพิจารณาความจึงเปลี่ยนมาเป็นการดำเนินการที่คำนึงถึงทั้งผลประโยชน์ของส่วนรวม และสิทธิเสรีภาพของบุคคลควบคู่กันไป วิธีพิจารณาความสมัยใหม่ที่ดียิ่งแสดงถึงคุณลักษณะสามประการคือ มีลักษณะของความเป็นเสรีนิยม มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตย และมีลักษณะเพื่อสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญมีดังนี้

สมเกียรติ แพทย์คุณ (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการประนอมข้อพิพาทของพนักงานอัยการ พบว่า ปัจจัยที่ทำให้การ

ประนอมข้อพิพาทสำเร็จคือ การแสดงทัศนคติของอัยการ ความสามารถของอัยการ ข้อมูลสารสนเทศ ความร้อนแรงทางอารมณ์ของกลุ่มกรณี และประสบการณ์ของอัยการ ส่วนปัจจัยที่ทำให้การประนอมไม่สำเร็จ คือ ค่านิยมของกลุ่มกรณี ความซับซ้อนของคดี และการโน้มน้าวจากสื่อมวลชน

อุไรวรรณ ศิริโยธาและคณะ (2549) ได้ศึกษา การไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท โดยผ่านมิติทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า มิติทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทสร้างความพึงพอใจและรักษาสัมพันธภาพให้แก่กลุ่มกรณี ตอบสนองต่อคนในชุมชน ให้ดำเนินชีวิตไปอย่างดีมีเหตุผล ทำให้เกิดความสงบสุขและมีความยั่งยืน

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากร การวิจัยนี้ศึกษากับประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย ในพื้นที่ของสภาพทนายความ กรุงเทพมหานคร ในช่วงเดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2553 และบุคลากรของสภาพทนายความ กรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง คือผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยอุปนายกฯสภาพทนายความ และเจ้าหน้าที่ของสภาพทนายความ 2 คน และกลุ่มกรณีในการไกล่เกลี่ย รวมทั้งสิ้น 17 คน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงคืออุปนายกฯสภาพทนายความ ผู้นำฝ่ายโจทก์

และผู้นำฝ่ายจำเลย และสุ่มตัวอย่างอื่นๆโดยใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญ

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา คือความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึก ผู้วิจัยและอุปกรณ์สำหรับการบันทึกเสียง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย เข้าสู่สนามด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่อยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย ในบริเวณพื้นที่เป็นที่ตั้งของสภาพทนายความ กรุงเทพมหานคร ในช่วงเดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2553 เก็บข้อมูลจากการสังเกต ในระยะแรกเป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แต่ในระยะหลังที่ได้รู้จักคุ้นเคยกันมากขึ้น ได้เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สำหรับการหาผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้วิธีการแบบสโนว์บอลเมื่อได้ผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ระดับลึก ประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์คือ 1) บริบทของความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในสังคมไทย 2) กระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และ 3) การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย ไปพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน 4) แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากการใช้ประชาธิปไตย ข้อมูลที่ได้มีการบันทึก และ

นำข้อมูลที่บันทึกไว้มาทำการตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้า จากนั้นนำข้อมูลที่ทำ การตรวจแล้วมาทำการวิเคราะห์ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา สรุปได้เป็น สี่ ส่วนที่ สำคัญ คือ 1) บริบทของความเป็น ประชาธิปไตยของประชาชน ที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบันในสังคมไทย 2) กระบวนการใกล้ เกลี่ยทางกฎหมาย 3) การใช้กระบวนการใกล้ เกลี่ยทางกฎหมายไปพัฒนาความเป็น ประชาธิปไตยของประชาชน และ 4) แนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มี รายละเอียดดังนี้

1. บริบทของความเป็นประชาธิปไตย ของประชาชน ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันใน สังคมไทย สภาพความเป็นประชาธิปไตย ของประชาชนในวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สังคมไทย มีการพัฒนาความเป็น ประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องในทุกระดับ แต่ เป็นไปอย่างช้าๆ ความเป็นประชาธิปไตย เป็นไปตามการรับรู้ ผ่านผู้นำในระดับ ต่างๆ ความเป็นประชาธิปไตยเป็นเพียง ความรู้สึก ยังไม่ใช่สิ่งที่มีการปฏิบัติในการ ดำรงชีวิตร่วมกันของคนในสังคม ดังนั้น เมื่อใดที่มีความขัดแย้งทางความคิด จะ นำไปสู่ความคิดในการเอาชนะต่อกัน มากกว่าการใช้เหตุผล อย่างประชาธิปไตย ความเห็นที่สำคัญเช่น “ก็เห็นๆกันอยู่ อะไร ยอมกันได้ก็ยอมยอมกันไป” หรือ “แล้วแต่ ผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่เห็นว่ายอมกันได้ก็ไม่ว่ากัน” “ก็ไม่อยากเถียงกันหรอก คนเราก็มีความ

อดทน อดทนได้ก็อดทน อดทนไม่ได้ก็ต้อง ว่ากันหน่อย” หรือ “ไม่ใช่จะมารังแกกันอยู่ ข้างเดียว ถ้ารังแกกัน ก็ต้องสู้กันนะ” หรือ “เราบอกว่าเรามีเสรีภาพทางความคิด และ สิทธิที่เท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงเรา คิด พูด และแสดงออก ได้เพียงเล็กน้อย ก็ถูก คำหั้น ถูกห้ามปราม เรื่องความเท่าเทียมกันยัง มองไม่เห็น ทำอะไรก็มุ่งหวังเพื่อประโยชน์ ส่วนตนกันทั้งนั้น ไม่เห็นโปร่งใสสักเรื่อง”

2. กระบวนการใกล้เกลี่ยทาง กฎหมาย ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ด้วยหลักการ ของระบบการใกล้เกลี่ย ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปเกิดข้อพิพาทซึ่งไม่สามารถที่จะเจรจา หาข้อยุติด้วยตนเองได้ ตกลงให้บุคคลที่ 3 เป็นผู้ทำการหาข้อยุติเพื่อระงับข้อพิพาท โดย ผู้ใกล้เกลี่ยจะทำหน้าที่ชักจูงให้คู่กรณีตกลง ยอมรับข้อเสนอแนะโดยสมัครใจจนถึงขั้นทำ ข้อตกลงระงับข้อ พิพาท โดยชอบด้วย กฎหมาย หลักการขั้นพื้นฐานของการใกล้ เกลี่ย ประกอบด้วย หลักการว่าด้วยความ สมเหตุสมผลและชอบด้วยกฎหมาย หลักการ สมัครใจบนพื้นฐานที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน และหลักการให้ความเคารพในสิทธิร้องขอ ของบุคคลอื่น แนวทางใกล้เกลี่ย ประกอบ ด้วย การสอนให้เกิดการเรียนรู้ การสร้าง สายสัมพันธ์ด้วยเชื้อใย การรู้สำนึกใน มารยาท และการเข้าใจในข้อกฎหมาย ความเห็นที่สำคัญเช่น “การพูดคุยกันนี้ พุดคุยกันเพื่อหาทางแก้ปัญหา สิ่งที่พุดคุยกัน นี้จะไม่เอาไปอ้างในการฟ้องคดี ยกเว้นแต่ เมื่อได้ข้อยุติแล้ว ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ปฏิบัติ ตามข้อตกลง” หรือ “ไม่ได้หาว่าใครเป็นผู้ทำ

ผิด หรือใครทำถูก แต่จะช่วยกันหาทางออกว่าจะตกลงกันได้อย่างไรบ้าง ที่เป็นธรรมกับทุกคนทุกฝ่าย” หรือ “ต้องคุยกัน ระหว่างที่ฝ่ายหนึ่งเสนออยู่นั้น อีกฝ่ายต้องฟัง มีอะไรไม่เห็นด้วย เก็บเอาไว้ก่อน เมื่อถึงคราวเราพูดเราค่อยพูด จึงจะเข้าใจกัน”

3. การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมายไปพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย มีข้อค้นพบดังนี้

3.1 ความอิสระในการตัดสินใจ คู่กรณีได้มีการตัดสินใจด้วยข้อมูลที่มีการแลกเปลี่ยนกัน อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่มีการบีบบังคับ เป็นการยินยอมพร้อมใจทั้งสองฝ่าย เกิดการพัฒนาในเรื่องการตัดสินใจอย่างอิสระ

3.2 การใช้สิทธิในการตรวจสอบถ่วงดุล คู่กรณีสามารถตรวจสอบความถูกต้องของเรื่องราว และเงื่อนไขทางกฎหมาย โดยมีคนกลางที่ไม่มีผลได้ผลเสียแต่ฝ่ายใดได้พัฒนาการใช้สิทธิในการตรวจสอบได้อย่างเสรี

3.3 ความยุติธรรมโปร่งใสมีเหตุมีผลอธิบายได้ ในการตกลงหาข้อยุติร่วมกัน คู่กรณีได้เกิดการพัฒนาว่า ต้องเป็นไปบนความโปร่งใส ที่อธิบายได้ว่า เรื่องใด ใครเสียหาย เสียหายอย่างไร มากน้อยเพียงใด ความเสียหายที่เกิดขึ้น แม้ว่าจะโดยเหตุผลใด ทั้งที่เจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น หากกระทบต่อส่วนรวมในวงกว้างก็ต้องแสดงความรับผิดชอบให้เป็น

ธรรมกับทุกส่วนที่เสียหาย แต่ก็ต้องไม่เอาไรด์เอาเปรียบกับอีกฝ่ายหนึ่งจนเกินไป

3.4 การใช้กฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์กับคนส่วนใหญ่อย่างเสมอภาค ในกระบวนการการไกล่เกลี่ย คู่กรณีได้พัฒนาว่า การเรียกร้องใดๆ ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่มีการกำหนดไว้ จะเรียกร้องเกินกว่าที่กำหนดไว้ หรือเรียกร้องในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องไม่ได้ นอกจากนั้นได้เรียนรู้ว่าการใช้สิทธิใดๆ ก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์พื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ของคนส่วนใหญ่ ต้องไม่ให้เกิดการได้เปรียบหรือเสียเปรียบกัน

3.5 ความอิสระในการแสดงความคิดเห็น คู่กรณีได้เกิดการพัฒนา ในการแสดงความคิดเห็น ทั้งการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ไม่ต้องกังวลว่าจะจะเป็นปัญหาในทางคดี ทำให้เปิดใจคุยกันในทุกเรื่องที่ยังไม่เข้าใจกัน นอกจากนี้ยังได้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอีกด้วย

3.6 การพัฒนาทางความคิดเศรษฐกิจและสังคม การแสดงความคิดเห็นของคู่กรณี ทำให้คู่กรณีเกิดการพัฒนาทางความคิด เข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ทั้งในมุมมองของเศรษฐกิจเช่น ค่าใช้จ่าย ค่าเสียเวลา ค่าเสียโอกาส และในมุมมองทางสังคม ที่ต้องอยู่ร่วมกัน ในพื้นที่เดียวกัน มีการพัฒนาความคิดต่อยอดไปถึงความเสียหาย และผลดีที่จะเกิดขึ้นกับสังคมในระยะยาวด้วย

4. แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากการใช้ประชาธิปไตย ด้วยกระบวนการไกล่เกลี่ย ที่ใช้หลักการบริหารความขัดแย้ง ที่มีแต่ผู้ชนะ และการเปิด

โอกาสให้ทุกคนได้มีสิทธิแสดงความคิดเห็น
 อย่างเป็นประชาธิปไตย และหาทางออกอย่าง
 ประนีประนอม ที่ไม่ได้มุ่งเน้นการตัดสินให้มี
 ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดหรือแพ้ ทำให้ประชาชนที่
 ผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย มี
 การพัฒนาความเป็นประชาธิปไตย เพิ่มขึ้น

ความเป็นประชาธิปไตยของประชาชน
 ที่ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น จากการศึกษา
 พบว่า ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นทั้งใน ระดับประเทศ
 ระดับแขวง ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หากมี
 การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยที่ถูกต้อง สร้าง
 ความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการไกล่เกลี่ย
 ระดับชุมชน ให้ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยทาง
 กฎหมาย เป็นเครื่องมือในการพัฒนา จะเป็น
 แนวทางหนึ่งในการพัฒนาความเป็น
 ประชาธิปไตย ของประชาชน ซึ่งเป็นการ
 พัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ศึกษากับประชาชนที่เข้าสู่
 กระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย ในพื้นที่

ของสภาพทนายความ กรุงเทพมหานคร ในช่วง
 เดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2553 และ
 บุคลากรของสภาพทนายความ ประจำสภา
 กรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไป
 ใช้ คือ ควรมีการศึกษาริบททางความคิด
 แยกต่างกันในเรื่อง ความร้อนแรงทาง
 อารมณ์ของกลุ่มกรณี ค่านิยมของกลุ่มกรณี ความ
 ชับช้อนของคดี และการ โน้มน้ำจาก
 สื่อมวลชน ทักษะคดีของผู้ไกล่เกลี่ย
 ความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ย และ
 ประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย เพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยต่อไป ผู้วิจัย
 พบว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย
 เป็น กระบวนการทำงานที่ต้องใช้
 ประสบการณ์ในการทำงานของผู้ไกล่เกลี่ย
 มากกว่าการใช้ความรู้เพียงอย่างเดียว หากมี
 การนำผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความสามารถสูงๆ มา
 จัดทำคู่มือการไกล่เกลี่ยพร้อมตัวอย่าง
 ประกอบ และศึกษาผลการใช้คู่มือดังกล่าว
 จะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- สมิต สัทฉกร.(2552). การแก้ไขความขัดแย้งในองค์กร.เอกสารประกอบการบรรยาย. อัดสำเนา
 ประเสริฐ สะหว่างดี.(2552). กระบวนการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาททางอาญา : ศึกษาเปรียบเทียบ
 กรณีการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งชั้นบ้านของ สปป. ลาวกับการประนอมข้อพิพาททางอาญาใน
 ระดับหมู่บ้านของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 วิทยากร เชียงกูล.(2550). ก้าวข้ามระบอบทักษิณสู่เส้นทางปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ:
 สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์

- คณิต ฅ นคร.(2553). ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม. เอกสารวิชาการเวทีนโยบาย
สาธารณะ เรื่อง การชุมนุมสาธารณะ:เสรีภาพที่ต้องการกรอบกติกา วันศุกร์ที่ 12 กุมภาพันธ์
2553 ณ ห้องประชุมแคทลียา โรงแรมรามารการ์เด็นท์ กรุงเทพฯ จัดโดย คณะกรรมการปฏิรูป
กฎหมาย ร่วมกับ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และ
สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
- สมเกียรติ แพทย์คุณ.(2548).การพัฒนารูปแบบการประนอมข้อพิพาทของพนักงานอัยการ.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรคุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อุไรวรรณ ศิริโยธาและคณะ.(2549). การไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทโดยผ่านมิติทางวัฒนธรรม จังหวัด
หนองบัวลำพู. กรุงเทพฯ: ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.